

Zbyněk Fiala: Co s daněmi

- CZ24 News | 21. dubna 2023

ČESKO: Slepá ulička neoliberalismu nás přivedla do světa, kde práce je zdaňována více než kapitál a skupina nejbohatších získává stále větší moc. Tohle je velké téma levice, pokud bude dostatečně radikální.

Obrat zaměstnance a důchodce a zalepit tak díry v rozpočtu, to je nejzřetelnější prvek daňové strategie fialové vlády. Nejvtipnější je pokus vydávat zdražení DPH za zjednodušení systému. Copak o to, zjednodušení by žádoucí bylo. V českém daňovém systému se nevyzná nikdo, ale to koneckonců platí i pro celé české právo.

Profesorka Vladimíra Dvořáková ve své knize *Rozkládání státu (Universum, 2012)* v této souvislosti mluví o systematické korupci, kdy nejsilnější zájmové skupiny už nemusí právo znásilňovat, protože dokážou prosadit, aby se hned při svém vzniku přizpůsobovalo jejich potřebám. Snížení počtu daňových sazeb DPH to opravdu nenapraví. Spíše posílí zvrácený charakter českého daňového systému, který se vyhýbá daňové progresi (z vyšších příjmů platit víc) a stále víc spoléhá na zvyšování DPH, která je ve své podstatě regresivní. Je to dáno tím, že čím nižší je příjem domácnosti, tím větší podíl v něm představuje nevyhnutelná spotřeba. Na ty bohatší dolehne DPH méně, protože mohou větší část příjmu investovat.

Jinou věcí je, že jak české právo, tak daňový systém by opravdu potřebovaly zjednodušení a zpřehlednění, ale pak bychom se museli utkat s těmi, kdo jeho tvorbu diktují. Proto je třeba u těch daní taková pozornost věnována sazbám, za kterými se mnohé schová, zatímco o faktickém výběru daní rozhodují také výjimky a zejména definice základu daně. Názorně to bylo vidět, když se Topolánková vláda pokusila oslnit české daňové poplatníky „rovnou daní“ a sazbou daně z příjmu ve výši 15 procent. Byl to čirý podvod, protože se na to nalepila i platba sociálního pojistného a rázem se danilo 20,4 procenta. Když byla nakonec nedávno superhrubá daň zrušena, vypadlo z výběru daní 100 miliard korun ročně. Chyba však nespočívá v tom, že se zrušil podvodný nesmysl, ale že jsme se nevrátili k daňové progresi, která vládla předtím.

Triumf nespravedlnosti

Daňové spravedlnosti se dlouhodobě věnuje „francouzská škola“, skupina ekonomů působících souběžně ve Francii a v USA, kde poskytují podporu progresivnímu křídlu Demokratické strany, jako jsou senátoři Bernie Sanders a Elisabeth Warrenová nebo ministryně financí Janet Yellenová. Čiší to i z titulu jejich nejpopulárnější knihy *Triumf nespravedlnosti*, kde se věnují nápravě neoliberálního trendu zahájeného v 80. letech minulého století (*Saez, Emmanuel; Zucman, Gabriel: The Triumph of Injustice - How the Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay. W. W. Norton & Company 2019*). Pravice si z toho asi nevezme nic, ale je to vynikající inspirace pro levice, jak o nápravě daňového systému uvažovat radikálně, sociálně spravedlivě, a přitom ekonomicky správně.

Kniha autorů Saeze a Zuckmana obsahuje návrh, jak rozrušit dosavadní trend národních závodů ke dnu, kdy se lákají zahraniční investoři stále větším snižováním korporátních daní. Ukazuje také, že ani vysoké progresivní sazby příjmové daně samy o sobě nezabrání narůstání nerovností, protože nejbohatší část společnosti nežije z pracovních příjmů, ale z výnosu kapitálu. Proto jsou tak důležité majetkové daně z nejvyšších majetků. Doporučuje sjednotit daň ze mzdy a daň z kapitálových příjmů, aby se před zdaněním neutíkalo do různých skořápkových společností. A vidí širší trend, že práce už financuje rozpočty větším podílem daní než kapitál. To je třeba také napravit.

Zdanění kapitálu neškodí práci

Jak autoři uvádějí, dolních 90 procent Američanů spoléhá na příjmy z práce a jen 15 procent příjmů si doplňuje z kapitálu. Zato hornímu jednomu procentu nejbohatších zajišťuje kapitál polovinu příjmů a hornímu promile dokonce dvě třetiny příjmů, a nepoměrně vyšších. Z vyšších příjmů pak mohou víc spořit, takže jejich majetek se automaticky zvětšuje a přispívá ke společenským nerovnostem.

Výsledek je ohromující. Od 70. let vzrostl podíl veškerého majetku v USA připadající na horní procento nejbohatších z 22 procent na 37 procent. Opačný vývoj zaznamenalo dolních 90 procent společnosti, jejichž majetkový podíl klesl ze 40 procent na 27 procent. To je nejviditelnější výsledek desetiletí snižování daní pro bohaté, které prosazovali neoliberálové, počínaje vládou prezidenta Ronalda Reagana. Snižování daní pro bohaté zvyšuje nerovnosti a vytváří prostor pro to, aby bohatí ovládli mocenské instituce země.

Ekonomičtí liberálové rádi tvrdí něco jiného, a sice, že zdaněním kapitálu bychom byli sami proti sobě, protože jeho břímě bude přeneseno nakonec na zaměstnance. Jak by se to stalo? Inu, vyšší zdanění kapitálu způsobí omezení investic. A co následuje? Lidi přijdou o práci! Jen jestli je to pravda...

Saez s Zuckmanem zkusili tuto tezi prověřit tak, že se podívali na století v USA od roku 1915 a porovnali, jak se měnila míra zdanění kapitálu a co to dělalo s mírou úspor. Ukázalo to něco zcela jiného, než tvrdí liberálové. Když pomineme výjimečná léta Velké krize a 2. světové války, míra národních úspor (jednotlivců, korporací i vlády) byla dlouho docela stabilní, přestože zdanění kapitálu bylo i na dvojnásobku současných úrovní.

Když však po roce 1980 začalo zdanění kapitálu klesat, nevzrostly investice, ale naopak se začala propadat míra úspor části společnosti, zejména domácností, kde klesly až k nule. Není divu, nižší daně byly provázeny obrovskými schodky rozpočtu a škrcením výdajů na všech úrovních. Neoliberální politiky vedly také ke stagnaci reálných mezd většiny Američanů, kteří to pak řešili zadlužením. Zato míra soukromých a korporátních úspor, které jsou spojeny se skupinou nejbohatších, zůstávala na předchozích úrovních.

Potvrzuje to, že běžné zdanění kapitálu se nepřenáší na práci, vysvětlují autoři. Ukazuje se, že mimodaňová opatření ovlivňují spoření více než opatření daňová. Například v poválečném období se federální vláda zasazovala o to, aby korporace přispívaly zaměstnancům na penzijní spoření. Zavedla také trh s dlouhodobými hypotečními listy, kterými se financovala bytová výstavba a podněcovaly celoživotní úspory. Není proto žádný důvod bát se realističtějšího zdanění kapitálu. Dotkne se to jen nejbohatších a tím hlavním efektem nebudou jen zdravější rozpočty, ale také zmírňování obscénních společenských nerovností.

Jak zdanit nejbohatší?

Co nejvíc, radí autoři. Unesou to. Navíc to chrání podnikové zdroje. Když byly v Americe v 50. letech daně z nejvyšších příjmů extrémně vysoké, vrcholní manažeři nezávodili v tom, kdo víc vydělá. Nemělo to cenu, většinu by odevzdali státu. Ostatně u nás bylo v 90. letech něco podobného (mzdová regulace). Zato když se tyto nejvyšší sazby v 80. letech zrušily, příjmy vrcholných manažerů se řádově zvýšily, a pak pochopitelně nebylo na růst reálných mezd většiny zaměstnanců. U nás je to podobné, stačí porovnat mzdy vrcholových manažerů České pošty a fakt, že podnik téměř krachuje.

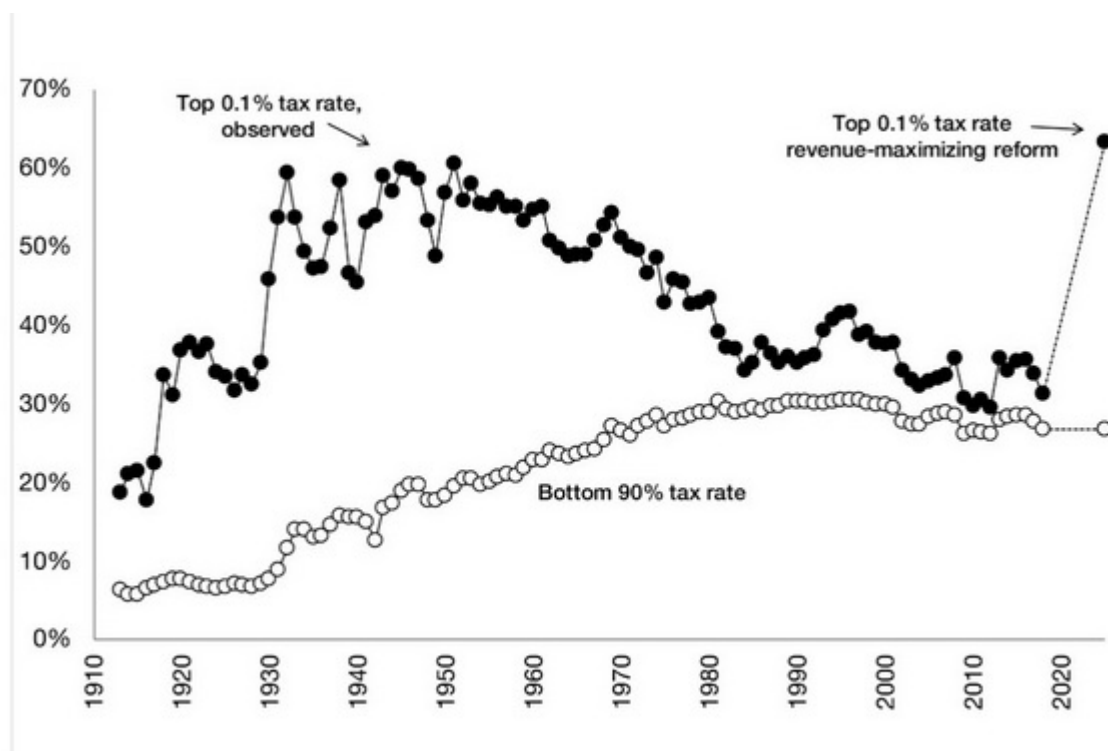
V Americe stále nějaké progresivní zdanění ještě mají, ale přesto by mohl příspěvek nejbohatších podstatně vzrůst. V současné době (přesněji, roku 2019, kdy byla kniha vydána) tam horní 1 % získává 20 % celkových národních příjmů. Jejich průměrné zdanění dosahuje 30 %, takže představují

6 % celkového daňového výnosu. Autoři si myslí, že by se to dalo zvednout na 10 %, kdyby se průměrná míra zdanění nejbohatšího procenta společnosti zvedla na 50 %. U horního promile by to mohlo být i víc, jak už tomu v minulosti ostatně bylo.

Historický vývoj zdanění nejvyšších příjmů v USA

Zátěž nejvyšších klesá, ostatním roste. Vraťme to na začátek.

/zdroj Saez, Emmanuel; Zucman, Gabriel: *The Triumph of Injustice*/



Důležité však je, aby dolar ze mzdy byl zdaněn stejně jako dolar rozděleného zisku, to znamená nerozlišovat, zda jde o příjmy z práce nebo příjmy z kapitálu. Znamená to, že když se rozděluje zdaněný zisk mezi podílníky, mohou si započíst korporátní daň jako daňový kredit. Přičtou další osobní příjmy, vypočtou daň z příjmů fyzických osob a od toho odečtou ten korporátní kredit. Pak je jedno, jestli mají příjmy ve mzdě, nebo v dividendách. Stejný postup autoři doporučují i u zadržených zisků společností, které dividendy nevyplácejí. Ale podílníkům patří, měly by se proto danit průběžně.

U daně z majetku nejbohatších jsou navrhována 2 % ročně z majetku nad 50 milionů dolarů a 3 % z majetku nad miliardu dolarů. Například miliardář Buffett, který si kdysi povzdechl, že má nižší sazbu daně než jeho uklízečka, když ze svých desítek miliard dolarů platil setiny procenta, by tedy platil tisíckrát víc. Tvzení, že ocenění majetku je problém a děsivá zátěž, u těch nejbohatší neobstojí, většinu mají v obchodovatelných cenných papírech. Kdo není na trhu, může být oceněn jako ten, kdo na trhu je a má srovnatelné tržby. Kdo má majetek nemovitý, může být oceněn také podle obdoby, která se někde prodává.

Globální minimální daň

Vraťme se chvíli k současnosti. Zdanění nadnárodních společností se blíží ke kompromisu zavedení globální minimální daně. Reforma, na které se dohodlo téměř 140 zemí, by mohla vstoupit v platnost

v příštím roce. Má dva pilíře. První pilíř má přerozdělit 25 procent zisků největších světových nadnárodních společností ke zdanění v zemích, kde sídlí jejich klienti, bez ohledu na fyzické sídlo firmy. Jedná se především o to, jak zdanit Google nebo Facebook. Řeší tedy problém, na který se soustřeďovaly úvahy o digitální dani. Druhým pilířem je stanovení celosvětové minimální [sazby](#) daně z příjmů právnických osob ve výši 15 procent.

“Nyní se předpokládá, že navrhovaná globální minimální daň zvýší globální roční rozpočtové příjmy o zhruba 220 miliard [dolarů](#),” uvedla OECD.

Americká ministryně financí Janet Yellenová roku 2021 navrhovala globální minimální sazbu 21 procent, zatímco zdanění domácích podniků v USA mělo být zvýšeno na 28 procent, aby se získaly zdroje na generační infrastrukturní plán Build Back Better. Z plánu sešlo, a to ještě měli Demokráté ve Sněmovně reprezentantů většinu. Teď už budou zcela bezmocní.

Závody na vrchol

Kdoví jak bude uvedená globální minimální daň v reálu fungovat. Saez a Zuckman navrhují, aby státům, které se daňově podbízejí, byla vyměřena dodatečná daň vybíraná v místě prodeje jejich produkce. Chcete u nás prodávat? Tak musíte doplatit to, co platí jiní. Když se daňové dno nastaví dostatečně vysoko (což 15 % rozhodně není), státy se přestanou podbízet a začnou naopak nabízet kvalitativní výhody – kde je vzdělanější pracovní síla, lepší infrastruktura, větší kupní síla spotřebitelů.

Ale jak zabránit daňovým únikům? Roku 2013 vznikla dohoda ve skupině G-20, že soustředí pozornost na zkreslování daňového základu a vývoz zisku. Měla vzniknout dokonalejší pravidla, ale to hlavní je ve spolupráci daňových úřadů zapojených zemí a v publikování ročních zpráv, kdy největší korporace uvedou rozdělení výnosů a daní podle jednotlivých zemí.

Úkol byl svěřen OECD. Jedním z výstupů je výše uvedená dohoda o globální minimální dani, ale s těmi veřejnými informacemi je to slabší. Výkaz aktivit nadnárodních společností podle jednotlivých zemí reálného působení OECD zveřejnila poprvé roku 2020, ale týkal se výsledků z roku 2016. O rok později se zmohla na čísla z roku 2017, a tím to skončilo. Poslední zpráva *State of Tax Justice 2022*, která se tomuto tématu věnuje, už vyšla bez těchto čísel. Proto je vyvíjena iniciativa, aby se úkol přenesl na půdu Spojených národů, které se zdají být vstřícnější.

Tax Justice Network

Zprávy State of Tax Justice připravuje pravidelně britská síť Tax Justice Network (taxjustice.net) – Síť pro daňovou spravedlnost. Z jejího webu se dozvídáme, co považuje za své poslání: „Věřím, že naše daňové a finanční systémy jsou nejmocnějším nástrojem pro vytvoření spravedlivé společnosti, v níž jsou potřeby všech stejně důležité. Naše vlády však pod tlakem korporátních gigantů a superbohatých naprogramovaly tyto systémy tak, aby upřednostňovaly ty nejbohatší před všemi ostatními a zavedly finanční tajemství a daňové ráje do jádra naší globální ekonomiky. To podporuje nerovnost, korupci a podkopává demokracii.“

Nadnárodní společnosti v loňském roce zaplatily o 312 miliard dolarů méně, než by měly, zní odhad této vysoce specializované a mezinárodně zasíťované nevládky. Kdyby se důsledně vyžadovalo, aby tyto společnosti vykazovaly, ve kterých zemích jejich příjmy vznikly, únik by byl o čtvrtinu menší. Dá se to odhadnout z reakce nadnárodních bank, kde je regulace přísnější a kde byl veřejný výkaz rozdělení zisku podle zdrojové země požadován už roku 2014. Okamžitě začaly platit víc.

Pokud jde o Česko, statistiky ČNB nás informují, že podniky pod kontrolou zahraničních vlastníků (nerezidentů) loni vyplatily 298,7 miliardy korun na dividendách a reinvestovaly 177,2 miliardy

korun. Dohromady tedy vydělaly 475,9 miliardy korun. Kolik zaplatily na daních, nevíme. Je to škoda, možná nešidily, nebo aspoň ne tolik. Ale protože tyto detailní údaje nemáme, musíme brát vážně i podezření, že svoji daňovou povinnost uměle snižují nejrůznějšími triky, včetně skrytého vývozu zisku. Nejjednodušší je, když se náklady vykazují v zemi, kde jsou nejvyšší daně, a zisky přesouvají do daňových rájů.

Ve studii *Global profit shifting, 1975 - 2019* z listopadu loňského roku vydané na United Nations University autoři Ludwig Wier a Gabriel Zuckman odhadují, že v závěrečném pětiletí uvedeného časového intervalu byly globální daňové příjmy o 9 až 10 procent nižší, než by byly, kdyby nedocházelo ke skrytému vývozu zisku. Vliv tohoto triku podle uvedené studie stoupá.

Úřadovna na ochranu veřejnosti

Avšak v naší knize o Triumfu nespravedlnosti nabízejí Saez a Zuckman originální řešení. Nazvali ho *Public Protection Bureau*, které by se věnovalo poradenským firmám z oboru daňové optimalizace. Tento obor vznikl v 80. letech, když se vynořily ty úžasné nové možnosti. Dodržování daňové disciplíny by se měly věnovat úřady ministerstva financí, ale ty jsou obvykle cíleně podfinancovány (u nás se dokonce rozpouštějí některé místní kanceláře), aby do toho nestrkaly prsty. A když se na straně státu objeví někdo zdatnější, velké poradenské firmy ho snadno přetáhnou podstatně většími penězi.

Public Protection Bureau by byla nezávislá úřadovna, která dohlíží na dodržování zákonů. Vedle toho by však byla vybavena ještě jednou pravomocí, byla by povinným adresátem všech novinek v daňové optimalizaci, které nabízejí komerční poradenské služby. Kdokoliv něco nového komerčně vymyslí, musí to poslat PPB, jinak je to od začátku nezákonné. Kdo byl varován, není zaskočen. PPB bude zároveň monitorovat i zahraniční daňové praktiky, aby nám nic neuniklo.

Jak je vidět, řešení jsou, jen je prosadit.

AUTOR: Zbyněk Fiala

[ZDROJ](#)